

DE CONTACT COMMISSIE VOOR NATUUR- EN LAND- SCHAPSBESCHERMING EN DE VOORLOPIGE NATUURBESCHERMINGSRAAD

*Voordracht gehouden door Dr. Th. Weevers in de
Jaarvergadering 30 Jan. 1949*

De uitnodiging van U, mijnheer de Voorzitter, hier hedenmorgen te spreken over de Contact Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming werd door mij met genoegen aanvaard. Echter was ik van mening, dat het nodig was ook de Natuurbeschermingsraad in deze bespreking te betrekken.

Ik zeide „met genoegen aanvaard” omdat dit mij de gelegenheid biedt, als het ware rekenschap af te leggen van mijn taak als een vertegenwoordiger der Botanische Vereniging in deze Contact Commissie. Ik heb deze functie nu ruim 12 jaar naar mijn beste weten vervuld en het is dus tijd, dat ik daarover verantwoording afleg.

Het was in het jaar 1932, dat de bedreiging van het Geuldal bij Epen, waar plannen bestonden om een deel van het dal tot een waterbassin te maken, de aanleiding werd tot de instelling der Contact Commissie. Het waren de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, de Natuurhistorische Vereniging, de Entomologische Vereniging, de Hydrobiologische Club, de Vereniging tot Bescherming van Vogels, het Limburgs Landschap, de A.N.W.B. en Heemschut, die gehoor gaven aan de oproep der Botanische Vereniging om een actie voor het behoud van het Geuldal te gaan voeren. Het zal U wel bekend zijn, dat door verschillende oorzaken het Geuldal gespaard bleef; de Commissie werd echter niet ontbonden, maar bleef bestaan en was werkzaam op het gebied der natuurbescherming over het gehele land. Geleidelijk nam het aantal Verenigingen, die lid van de Commissie werden, toe en in 1946 was dit aantal tot ruim 70 gestegen, waarvan echter nog steeds de A.N.W.B. en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten de grootste en tevens de meest kapitaalkrachtige zijn.

De Contact Commissie is dus geen officieel lichaam, geen organisatie van staatswege, zoals met de Natuurbeschermingsraad wél het geval is, maar hierover later meer.

Het werk der Contact Commissie moet zich dus bepalen tot de verbreiding der natuurbeschermingsgedachte, tot het geven van adviezen aan en het richten van adressen tot officiële en partikuliere lichamen en personen. Zij heeft daartoe verschillende werkgroepen ingesteld en geeft een geïllustreerd tijdschrift uit getiteld „Natuur en Landschap”.

De naam „Contact Commissie voor Natuurbescherming” werd enige jaren geleden gewijzigd in die van „Contact Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming”. Daardoor wordt tot uitdrukking gebracht, dat ook de zorg voor het Landschap, voor de Nederlandse Cultuurlandschappen tot haar taak behoort.

Oorspronkelijk werden door een aantal der grotere Verenigingen vertegenwoordigers benoemd om in het bestuur der Contact Commissie zitting te nemen, maar langzamerhand is het met dit bestuur zo gegaan als in de Regententijd met allerlei kolleges het geval was, n.l. dat zij zichzelf aanvulden met personen, die om de een of andere reden geschikt werden geacht. Zo zitten ook in het bestuur der Contact Commissie nu een aantal personen, die hun krachten willen wijden aan de natuur en landschapsbescherming in ons land, zonder dat zij als vertegenwoordigers van bepaalde verenigingen te beschouwen zijn. In de tegenwoordige tijd is Mr M. VAN DER GOES VAN NATERS voorzitter, Mr Dr P. G. VAN TIENHOVEN onder-voorzitter, Ir W. G. VAN DER KLOOT en Mr H. P. GORTER secretarissen, Dr W. C. DE LEEUW penningmeester.

Leden van het bestuur zijn verder de Heren G. A. BROUWER, H. C. CLEYNDELT A.ZN, J. DRIJVER, Mr J. LINTHORST HOMAN, F. K. OZINGA, Dr C. VAN RIJSINGE, Mr C. J. VAN SCHAARDENBURG, Mr. STAN SMEETS, Dr V. WESTHOFF en spreker.

Laat ik alvorens verder te gaan U duidelijk trachten te maken, hoe mijn houding in het Bestuur is geweest, welk standpunt ik daar ingenomen heb. Om het in enkele woorden te zeggen: mijn houding is die geweest, welke naar mijn mening, de juiste was voor een vertegenwoordiger der Botanische Vereniging, d.w.z. dat ik mij voelde als de voorvechter van de belangen der wetenschap bij de natuurbescherming.

Het zal wel niet nodig zijn hier uiteen te zetten, dat voor de studie der botanie in de ruimste zin van het woord, het onmisbaar is, dat er in ons land terreinen worden aangetroffen, die als natuurlijke terreinen kunnen beschouwd worden. Natuurlijk ten minste in zover, dat het ingrijpen van de mens geen diepgaande wijziging in de daar van nature voorkomende plantenassociaties heeft gebracht. Of zo dit laatste wel het geval is, hierdoor niet anders gebeurd is,

dan dat een normaliter tijdelijk en voorbijgaand stadium der successie zoals b.v. de heide tot een blijvende toestand is geworden.

Misschien vereist het zo juist genoemde enige toelichting. Zoals reeds werd gezegd is de naam der Commissie veranderd in die voor Natuur- en Landschapsbescherming. Deze toevoeging wijst op een zich ook speciaal bezig houden met de cultuurlandschappen. Dat kan zeer goed gepaard gaan met het ijveren voor het behoud van terreinen, die uit een natuurwetenschappelijk oogpunt van belang zijn, maar het kan ook, dat de belangen van de laatste soort, waarbij de terreinen zoveel kleiner van omvang zijn, daardoor in het gedrang komen.

Nu wil ik volstrekt niet zeggen, dat in concrete gevallen mijn houding in al die jaren precies dezelfde gebleven is. In de eerste plaats is de strijd voor het behoud van de botanisch belangrijke terreinen een kwestie van tactiek, van het kiezen van de beste weg uit de verschillende mogelijkheden, dikwijls helaas ook van de weg, die het minst slecht is. Maar bovendien: mijn inzicht in de maatregelen nodig voor de natuurbescherming in ons land heeft zich in enkele opzichten gewijzigd. Toen ik nu ruim 20 jaar geleden benoemd werd in de „Commissie van Advies inzake de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer” moest ik om zo te zeggen de praktijk van het beschermen der natuur in ons land nog leren. Ook de ontwikkeling van de plantensociologie heeft mijn inzichten gewijzigd en verruimd. Om één voorbeeld te noemen: terwijl vroeger op de vraag hoe een terrein als het Korenburgerveen als natuurmonument behandeld moest worden, het antwoord eenvoudig luidde: „Laat het terrein aan zijn lot over en laat de natuur ongestoord haar gang gaan”, zou nu het advies zeker niet meer zo uitvallen. Het zou ons echter te ver voeren hier dieper op in te gaan.

Het zal wel duidelijk zijn, dat het ondoenlijk zou wezen om hier alles te memoreren, wat in de afgelopen jaren door de commissie is gedaan. Ik zal mij dan ook bepalen tot de laatste jaren; wat betreft de tijd vóór 1943 kan ik bovendien verwijzen naar een stukje van mijn hand in het „Vakblad voor Biologen” van Juni 1943.

Menigmaal werd ondanks veel moeite het doel niet bereikt en moest men zich tevreden stellen met het woord van PROPERTIUS „in magnis et voluissis sat est”, of vrij vertaald „Men rekent de uitslag niet, maar telt het doel alleen.” Zo ligt in dit verband het woord „St. Pietersberg” ons op de lippen, maar ook de aktie voor het behoud van het Beerzedal in Brabant is niet met sukses bekroond, terwijl in verschillende gevallen zoals in Noordwest-Overijsel, in Noordoost-Twente de kwesties nog op een oplossing wachten, evenzeer als dit met de zo merkwaardige blauwgraslanden het geval is.

Naast andere punten van belang zoals het behoud van de onge-repte delen van de Veluwe, waartoe een Veluwedag in Apeldoorn gehouden werd, gevolgd door een adres aan de Ministerraad, is het vooral de verhouding van de natuur- en landschapsbescherming ten opzichte van de landbouw, die in de laatste tijd de aandacht van de Contact Commissie bezig houdt.

In een land als het onze, waar nagenoeg geen woeste gronden meer zijn, tenminste geen woeste grond, die voor bebouwing of andere ontginning in aanmerking komt, waar de bevolkingsdichtheid groter is dan elders in West-Europa en nog steeds toeneemt, daar moet die strijd voor het behoud van de laatste resten der oorspronkelijke wilde natuur wel uitermate zwaar zijn. Moeilijk is die strijd ook omdat bij hen, die met de techniek der ontginningen belast zijn, zo dikwijls alle begrip voor de biologische waarden ontbreekt.

De zich voordurend uitbreidende steden, de onvermijdelijke wegeaanleg, nemen goede bouwgronden in beslag, de stedelijke bevolking eist terreinen voor recreatie, terwijl de boer vecht voor meer bouwgrond. Zo raakt de wilde flora in het gedrang, steeds meer verdwijnen de voor ons zo kostbare woeste gronden, de verplichting tot aanmelding indien het de ontginning van gronden betreft, die op de lijst van het Nationale Plan zijn geplaatst, geeft lang niet altijd baat. Een goede natuurbeschermingswet is een dringende eis, maar daarover straks.

Men kan nu bij die botsing van belangen tussen natuurwetenschap en recreatie enerzijds, landbouw met ruilverkaveling anderzijds, twee wegen inslaan. De keus gaat tussen strijd tot het uiterste en een compromis. Doelbewust heeft de Contact Commissie de laatste weg gekozen en getracht dit alles van uit een ruimer, als het ware hoger gezichtspunt te bezien, n.l. dat van het nationaal belang, het belang van het volk als geheel. Dit belang eist enerzijds een zo groot mogelijke produktie in deze tijd waarin het woord deviezen ons in de mond bestorven ligt weten wij dit allen maar al te goed. Maar anderzijds is het een nationaal belang dat de stedelijke bevolking de natuurruimte krijgt, die zij voor haar ontspanning behoeft, dat de natuurwetenschap de beschikking houdt over de terreinen, die voor haar onmisbaar zijn. Het is onnodig, dit op deze plaats breder uiteen te zetten.

Nadat door een paar leden van de Commissie een rapport was opgemaakt over landbouw en natuurbescherming, waarin een aantal stellingen geponeerd waren, werd dit in de Commissie uitvoerig besproken met het resultaat, dat ten slotte overeenstemming bereikt werd over de vraag hoe die coördinatie van landbouw en natuurbescherming het best te bereiken zou zijn. Daarop volgde een be-

spreking in het Huis te Eerbeek in de afgelopen zomer, waar zowel van de kant der Contact Commissie als door vooraanstaande personen uit de Nederlandse Landbouwgemeenschap de kwestie werd belicht. Het resultaat hiervan was, dat er nu een contact tussen beide organisaties tot stand is gekomen en de kans op het bereiken van een compromis is vergroot.

Het zou ons te ver voeren al die stellingen hier te behandelen, alleen wil ik naar voren brengen, dat van de zijde van de wetenschap vooral de nadruk is gelegd op het behoud van die terreinen die onvervangbaar zijn. Dat zijn de in eerste plaats de natuurlijke landschapstypen, die voor bepaalde delen van ons land kenmerkend, soms uniek zijn, ja zelfs uniek kunnen zijn voor geheel West Europa. Ongetwijfeld neemt de natuurbeschermer hierbij een zeer bescheiden standpunt in maar is het m.i. toch juist, dat wat het belangrijkste is, het meest naar voren is gebracht.

Maar het wordt tijd over te gaan tot het 2e deel van ons onderwerp: „de voorlopige Natuurbeschermingsraad”. De toevoeging „voorlopige” is slechts het gevolg hiervan, dat zodoende de instelling van de raad alleen een koninklijk besluit vereiste. De Raad werd na de oorlog in 1945 ingesteld door de Minister van Onderwijs, nadat „de Centrale Commissie voor Natuurbescherming,” waarin Mr Dr BEUMER, Mr VAN TIENHOVEN en Dr VAN STEYN zitting hadden, was opgeheven.

Tot voorzitter van de Raad werd benoemd Mr Dr W. G. A. VAN SONSBEEK, tot lid en ondervoorzitter Prof. Dr G. J. VAN OORDT tot lid en secretaris Mr M. VAN DER GOES VAN NATERS.

Leden zijn de Heren Jhr W. H. DE BEAUFORT, H. C. CLEYNDERT AZN., H. MANDERS, Mr Dr VAN TIENHOVEN en schrijver dezes. Ambtshalve lid zijn de Directeur van het Staatsbosbeheer (Dr J. A. VAN STEYN), de Directeur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan (Dr Ir F. BAKKER SCHUT), terwijl Mr J. K. VAN DER HAAGEN, hoofd van de Afdeling Oudheidkunde en Natuurbescherming van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen het recht heeft alle vergaderingen bij te wonen.

De taak van de Raad is in het kort gezegd een tweeledige: in de 1e plaats is de Raad belast met de voorbereiding van de zo dringend nodige „Natuurbeschermingswet”. In de 2e plaats is haar taak het geven van adviezen aan de Minister van Onderwijs, waarbij op de voorgrond gesteld moet worden, dat de Raad de bevoegdheid bezit om ook ongevraagd adviezen in te dienen. Belangrijk is dit vooral, waar het betreft de aankoop van natuurwetenschappelijk unieke terreinen met gelden door het Rijk hiervoor beschikbaar gesteld.

Tegelijk met de Raad werden verschillende Commissies ingesteld,

waarin naast enkele leden van de Raad ook niet-leden, deskundig op het betreffende gebied, zitting hebben. Zo is er een juridische commissie onder het voorzitterschap van Prof. Mr Dr C. W. VAN DER POT, die speciaal belast is met de voorbereiding van de Natuurbeschermingswet. Naar verluidt, ikzelf heb geen zitting in deze commissie, is zij reeds in belangrijke mate met haar taak gevorderd. Dan is er een „vogelbeschermingscommissie” onder voorzitterschap van Prof. VAN OORDT en een „natuurwetenschappelijke commissie”, waarvan spreker de voorzitter is.

Deze laatste is in zekere zin de voortzetting van de erin geïncorporeerde „Commissie van advies inzake de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer”.

Zij geeft eventueel na onderzoek ter plaatse adviezen zowel aan de Raad als aan de Directeur van het Staatsbosbeheer, adviezen, die allerlei vragen betreffende de natuurwetenschappelijk belangrijke terreinen raken. Wanneer wij eens even een kijkje nemen in een dergelijke commissievergadering, dan komen daar b.v. de volgende punten aan de orde:

1. de vraag, hoe het beste paal en perk te stellen is aan een ongewenst, te druk bezoek aan een of ander natuurmonument van het Staatsbosbeheer.
2. de vraag of het wenselijk is een bepaald natuurmonument uit te breiden.
3. de vraag of weer een ander terrein van het Staatsbosbeheer van zodanige betekenis is, dat erop aangedrongen moet worden het tot natuurmonument te verklaren.
4. de kwestie of in de een of andere ruilverkaveling belangrijke terreinen met interessante plantenassociaties voorkomen, die zo mogelijk ongerept moeten blijven.

U ziet, dat hier voor de natuurbescherming zeer belangrijke vragen aan de orde gesteld worden.

Ten slotte is er nog een kleine „inventarisatie commissie”, bestaande uit Ir. G. A. OVERDYKINK, Ir W. G. VAN DER KLOOT en mijzelf. Deze houdt zich nu al jaren bezig met de inventarisatie der terreinen in ons land, die uit het oogpunt van natuur en landschap van belang zijn. Zo ogenschijnlijk lijkt dit een eenvoudige taak, temeer omdat door het Staatsbosbeheer reeds een inventarisatie van het natuurschoon in verschillende delen van ons land heeft plaats gehad. Maar deze inventarisatie was slechts ten dele op sociologische leest geschoeid, was niet volledig en voor sommige delen van ons land verouderd. Het zal later duidelijk worden, dat voor het doel waarvoor zij dienen moeten de opgaven van de merkwaardige terreinen topographisch volkomen verantwoord moeten zijn. Reeds

in 1942 was een voorlopige lijst opgemaakt en ingediend bij het bureau van de Rijksdienst van het Nationale Plan. De President van het Nationale Plan heeft die lijst in de Staatscourant geplaatst met de bijvoeging, dat in deze terreinen geen werken mogen uitgevoerd worden zonder dat hiervan kennis is gegeven aan de Directeur van de Rijksdienst van het Nationale Plan. De President van het Nationale Plan kan zijn veto erover uitspreken nadat vóór en tegen overwogen is. Plaatsing op de bedoelde lijst vrijwaart dus voor verrassingen op dit gebied, maar geeft geen absolute vrijwaring van aantasting van het terrein.

Deze voorlopige lijst was zeer onvolledig en de Commissie is nu al geruime tijd bezig met het bewerken van een definitieve lijst, waarin de grenzen van elk terrein zo grondig mogelijk op de stafkaart worden vastgelegd, terwijl tevens door een korte aanduiding wordt gezegd in welk opzicht het terrein merkwaardig is. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de wetenschappelijke en de landschappelijke of de recreatieve waarde. Aan die met landschappelijke of recreatieve waarde wordt toegevoegd of de betekenis nationaal of regionaal is. Die van lokaal belang worden niet op de lijst geplaatst; hun behoud moet door streekplannen geregeld worden. Terreinen die van wetenschappelijke betekenis zijn, worden steeds beschouwd als te zijn van nationaal belang.

De lijsten worden provinciegewijs gemaakt en zijn gerangschikt volgens de stafkaart. Nadat de commissie klaar is, worden de lijsten eerst ter visie gelegd, zodat het voor verschillende instanties mogelijk is om opmerkingen of aanvullingen te geven. Dan gaan zij weer naar de commissie van drie terug, die overweegt of er nog wijzigingen nodig zijn. Tenslotte, na de Raad gepasseerd te zijn, komen de lijsten dan in handen van de Directeur van het Nationale Plan en worden door de President in de Staatscourant geplaatst.

Het is duidelijk, dat ook hier de Natuurbeschermingswet regelend zal moeten ingrijpen, zodat het behoud van de terreinen, die voor het gehele volk van onschatbare waarde zijn nog beter gewaarborgd is. Laten wij hopen dat deze wet nu niet lang meer zal uitblijven. „Est periculum in mora,” zoals ik reeds in mijn jaarrede van 1938 heb betoogd.